

Kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn liittyvien arviointien ja kartoitusten tuloksia

Keskeisiä huomioita Karvin toteuttamasta
kiusaamisen vastaisten menetelmien arvioinnista
(2021-2023)

Eeva-Liisa (Eve) Markkanen
Koulujen hyvinvointityön asiantuntija,
väitöskirjatutkija, Turun yliopisto

Kiusaamisen vastaiset menetelmät koulujen tukena

- Kiusaamisen vastainen työ sisältää sekä ennaltaehkäisyä että puuttumisen yhteisesti sovituin toimintatavin (Swearer ym., 2010; Gaffney ym., 2021).
- Jokaisen oppilaan oikeus turvalliseen oppimisympäristöön on kirjattu perusopetuslakiin (POL 628/1998, 29 §). Lainsäädäntö ja ohjaavat asiakirjat (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; POPS 2014) velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan suunnitelman kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen.
- Tutkimusten mukaan systemaattinen menetelmätyö on vaikuttavampaa kuin yksittäiset toimet, mutta vaikutukset vaihtelevat eri ryhmissä (Salmivalli, 2023).
- Yhtenäiset toimintatavat lisäävät turvallisuuden ja ennustettavuuden tunnetta sekä tukevat koulun ilmapiiriä (Swearer ym., 2010).
- Menetelmät ovat usein tutkittuun tietoon perustuvia ohjelmia, jotka tukevat koko koulun toimintakulttuurin kehittämistä (Hyvärinen, Rumpu & Markkanen, 2023). Valtaosa nykyisin käytössä olevista menetelmistä pohjautuu käsitykseen kiusaamisesta ryhmäilmiönä (Sentse ym., 2013; Smith, 2016; Huang ym., 2019).

Suomessa käytössä olevia kiusaamisen vastaisia menetelmiä arvioitiin ensimmäistä kertaa vuosina 2021-2023

Arvioinnin toteutti Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Se oli osa opetus- ja kulttuuriministeriön [toimenpideohjelmaa kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi](#).

Kiusaamisen vastaisilla menetelmillä tarkoitettiin tässä arvioinnissa sellaisia perusopetukseen suunnattuja menetelmiä, joiden tavoitteena on kiusaamisen ennaltaehkäisy, kiusaamiseen puuttuminen tai kiusaamisen jälkihoito, eli tarpeenmukaisen tuen järjestäminen kiusaamistilanteen jälkeen.

Arvioinnin tavoitteena oli:

- 1) Tuottaa tietoa erilaisista kiusaamisen vastaisista menetelmistä ja niiden toimivuudesta sekä tuloksellisuudesta.
- 2) Levittää tietoa erilaisten menetelmien käytettävyydestä, jotta opetuksen järjestäjät ja koulut voisivat valita itselleen sopivimmat menetelmät.

Arvioinnin tarkoituksena ei ollut asettaa erilaisia kiusaamisen vastaisia menetelmiä vastakkain tai vertailla niiden paremmuutta, vaan levittää tietoa eri menetelmien hyvistä käytänteistä ja tuoda esiin niiden kehittämistarpeita.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen keräämä arviointiaineisto

Menetelmiä koordinoivilta tahoilta saatu aineisto:

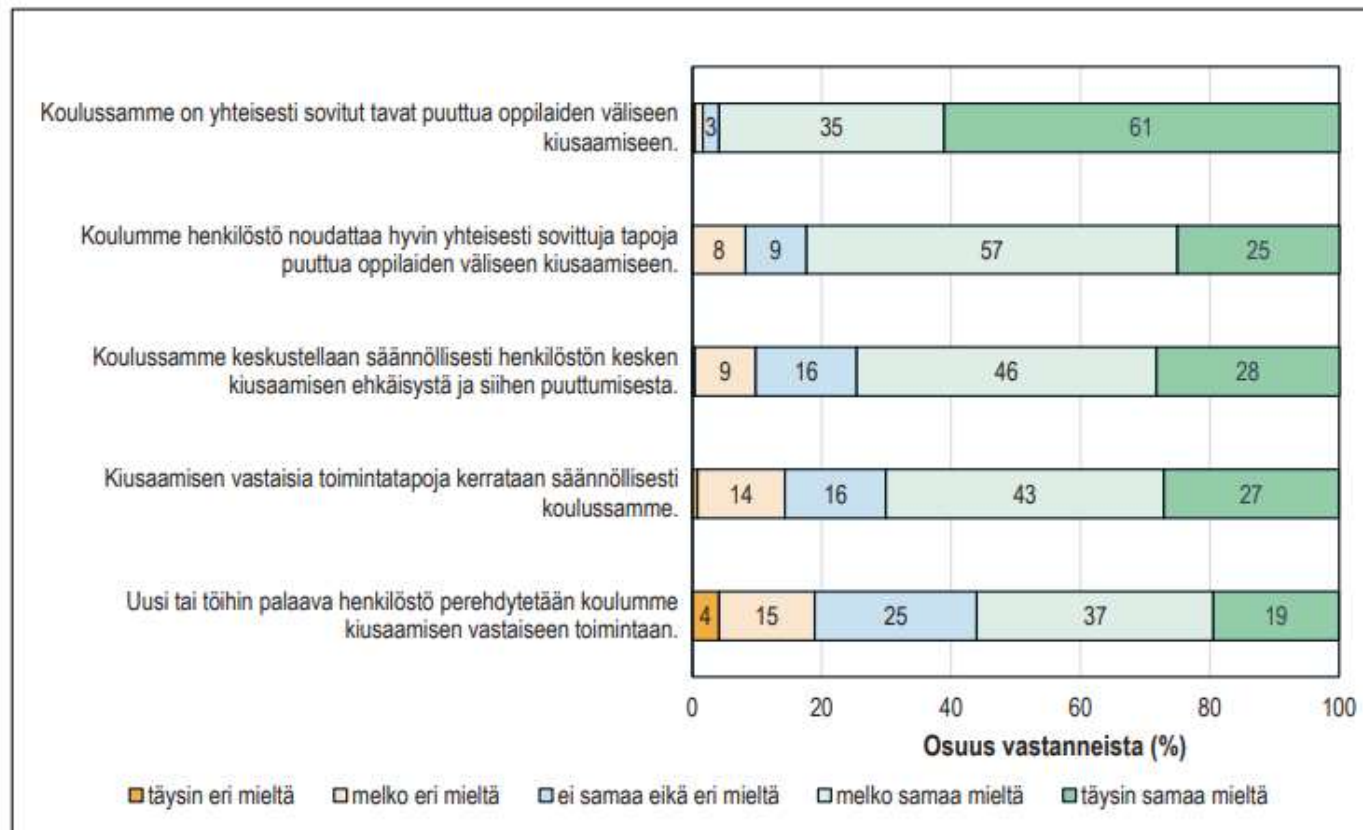
- Hakukysely: yleiskuvaus menetelmän tavoitteesta, sisällöstä ja tuloksista
- Itsearviointi: kattavampi kuvaus menetelmän taustoista, toteuttamistavasta ja käytön avulla saaduista tuloksista
- Materiaalit: kouluille annetut ohjeet, itse kootut aineistot, oleelliset julkaisut

Karvin kouluilta keräämä aineisto:

Kyselyt menetelmiä käyttäville kouluille:

- Henkilöstölle, 246 vastausta, 187 koulua
- Oppilaille, 12 081 vastausta 186 koulusta
- Huoltajille, 2111 vastausta 165 koulusta
- Etäkouluvierailut menetelmiä käyttäville kouluille. Haastateltavina henkilöstö ja oppilaat.

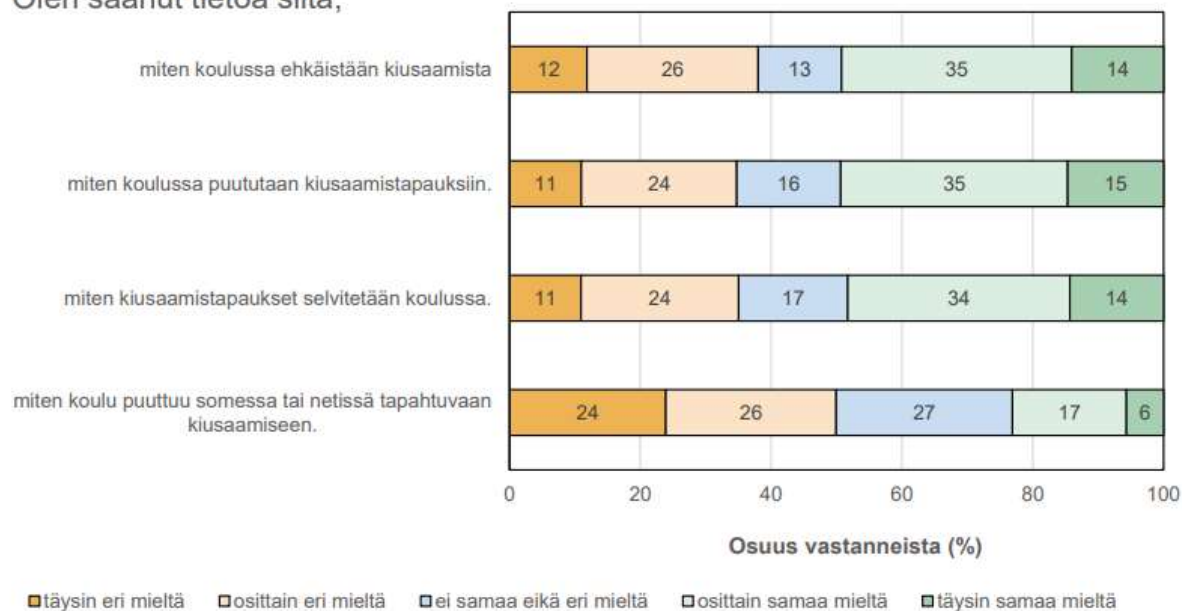
Valtaosassa kouluista on yhteisesti sovitut tavat puuttua kiusaamiseen, mutta toimintatapojen kertaaminen henkilöstön kesken vaihtelee

Hyvärinen, Rumpu & Markkanen, 2023

Kaikki huoltajat eivät ole tietoisia siitä, miten koulussa toimitaan kiusaamistapauksissa

Olen saanut tietoa siitä,

"En ole tietoinen mistään kiusaamisen vastaisesta työstä lapseni koulussa. Tehdäänkö siellä sellaista?"
7.-luokkalaisen huoltaja

"Vanhemmille voisi tiedottaa enemmän prosesseista, joilla kiusaamista tunnistetaan ja yritetään poistaa luokasta."
4.-luokkalaisen huoltaja

Rumpu & Markkanen, 2023

Oppilaiden ja huoltajien osallistuminen kiusaamisen vastaiseen työhön on tärkeää

Oppilaista 53 % ilmoitti, että heiltä on kysytty ideoita, miten koulussa voisi vähentää kiusaamista.

Oppilaista 40 % ja huoltajista 38 % haluaisi osallistua enemmän koulujen kiusaamisen vastaiseen työhön.

”Tiiviimpi yhteistyö vanhempiin, lapsista kuitenkin vielä kyse, joten kyky selvittää asioita ilman, että kotona tiedetään, on haastavaa. Lasten tuntemuksia ja kokemuksia ei tulisi vähätellä, tunteet eivät synny turhasta.”
5.-luokkalaisen huoltaja

”Huoltajille olisi hyvä saada jonkinlainen säännöllinen info: mitä teen jos lastani kiusataan/ mitä teen jos lapseni kiusaa. Huoltajien rooli on hyvin tärkeä, eikä kiusaaminen lopu, mikäli kotona se sallitaan.”
4.-luokkalaisen huoltaja

Koulut käyttävät useita kiusaamisen vastaisia menetelmiä rinnakkain

Menetelmät eroavat sen mukaan, mihin kiusaamisen vastaisen työn osa-alueeseen ne keskittyvät.

Useamman menetelmän rinnakkainen käyttö on yleistä:

- 72 % kouluista käyttää useampaa kuin yhtä menetelmää
- 45 % käyttää kahta menetelmää
- 21 % käyttää kolmea menetelmää
- 6 % käyttää useampaa kuin kolmea menetelmää

Useamman menetelmän käyttö on yleisempää suurissa kouluissa.

Alakouluissa käytetään useammin vain yhtä menetelmää.

Yläkouluissa kiusaamisen muodot koetaan monimutkaisemmiksi, mikä voi lisätä menetelmien tarvetta.

Arvioinnissa mukana olleet kiusaamisen vastaiset menetelmät

K-0
Aseman Lapset ry

Tukioppilastoiminta /
Mannerheimin
Lastensuojeluliitto

Vänelevsverksamheten /
Folkhälsan

Sovittelu koulussa (Verso
ja Resto), Suomen
Sovittelufoorumi ry,
VERSO-ohjelma

Tunne- ja
turvataitokasvatus –
Oulun malli /
Turvallinen Oulu -hanke

KiVa Koulu /
Turun yliopisto / Invest
psykologia

Gutsy Go /
Gutsy Go ry

Arvioinnin viitekehys

Käytettävyys

- Menetelmän tavoitteen ja kohderyhmän selkeys
- Toimintojen, materiaalien ja ohjeiden ymmärrettävyys
- Käytön sujuvuus ja eri toimijoiden huomioiminen

Juurrutettavuus

- Menetelmän soveltuvuus koulun arkeen ja hyvinvointityöhön
- Vastuunjaon toteutus
- Menetelmän käytön seuranta, arviointi, kehittäminen ja tuki kouluissa.

Tuloksellisuus

- Saadut tulokset, miten tietoa on hyödynnetty ja miten tulokset tukevat menetelmän tavoitteita.
- Menetelmän edellyttämät panostukset kouluissa
- Menetelmän toimivuudesta kerätty palaute ja sen hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä.

Käytettävyyttä kouluissa edistävät:

- Menetelmä pohjautuu tutkittuun tietoon ja sen teoreettinen viitekehys sopii koulun arvoihin
- Selkeät ja monipuoliset materiaalit, jotka on helppo ottaa osaksi koulun arkea ja opetusta
- Materiaalien laajuus ja niiden sopivuus sille ikäryhmälle, joille sitä käytetään
- Materiaaleja tulee olla mahdollisuus myös soveltaa oman koulun tarpeisiin

Mikä edistää:

”Materiaalit, joita on helppo käyttää ja sopivat ikätasolleen, tulee kätevästi napattua osaksi opetusta.”

”Helppous sen arkikäytössä”

Mikä estää:

”Perehdytyksen puute, menetelmän jäykkyys”

”Opettajat eivät ole saaneet riittävästi koulutusta ja tukea menetelmän käyttöön.”

Juurrutettavuutta kouluissa edistävät:

- Menetelmän käyttöön sitoutunut henkilöstö
- Johdon tuki
- Silloin kun menetelmässä on elementtejä, jotka saadaan sujuvasti osaksi koulun arkea ja muuta hyvinvointityötä, on juurtuminen sujuvampaa
- Vastuuta menetelmän käytöstä ei tulisi jättää vain muutamalle vastuuhenkilölle

Mikä edistää:

”Menetelmä on jo niin kiinteä osa koulumme toimintaa, että sen tietävät kaikki eikä toimintaa kyseenalaisteta, siihen kaikki ovat sitoutuneet.”

”Rehtorin myönteinen suhtautuminen ja asian esillä pitäminen.”

Mikä estää:

”Sitoutuminen toimintamalliin ja ajankäytön ongelmat. Palavereiden ajan löytäminen.”

”Joillakin opettajilla voi olla omia tapoja selvittää esimerkiksi kiusaamista omassa luokassaan.”

Tuloksellisuutta kouluissa edistävät:

- Menetelmillä on tarjolla kouluille erilaisia seurantaan liittyviä ohjeita ja tiedonkeruutapoja.
- Koulujen oma työ kiusaamisen seurannassa, toiminnan arvioimisessa sekä kehittämisessä tärkeää ja auttaa myös menetelmiä kehittämään omaa toimintaansa.
- Monista menetelmistä vielä melko vähän tutkimustietoa saatavilla -> tietoa tarvitaan lisää.

Millaisia tuloksia näkyy koulun arjessa:

”Helpompi ottaa keskusteluun vaikeitakin asioita. - Kodit ovat tietoisia käsiteltävistä asioista ja jollakin tavalla mukana prosessissa - Sekä henkilöstö että oppilaat ovat tulleet tietoisiksi yhteisistä käsitteistä, mikä helpottaa keskinäistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta.”

”Kiusaaminen on vähentynyt koulussamme. Tietoisuus kiusaamiseen liittyvistä ilmiöistä on lisääntynyt. Ennaltaehkäisevätyö on systemaattisempaa.”

”Yhteisöllisyyden lisääntyminen, oppilaiden osallisuus”

Karvin antamat kehittämissuositukset

1. Kouluissa tulee täsmentää menetelmien roolia kiusaamista ehkäisevässä työssä.
2. Kiusaamiseen puuttumisen tapoja tulee tehdä näkyviksi.
3. Kiusaamisen vastaiselle työlle tulee varata kouluissa riittävät resurssit.
4. Menetelmien kehittämisessä tulee huomioida paremmin niiden rinnakkainen käyttö.
5. Menetelmien jatkuvaa arviointia tulee kehittää.
6. Oppilaiden ja huoltajien roolia koulujen kiusaamisen vastaisessa työssä tulee vahvistaa.

Rumpu ym. 2023

Lue lisää arvioinnin toteutuksesta ja tuloksista

Arvioinnin keskeiset tulokset julkaistiin [tiivistelmäjulkaisussa](#).
Laajempi [raportti](#) julkaistiin huhtikuussa 2023.

Lisäksi arviointituloksista tehtiin neljä tiiviimpää julkaisua:

[Kiusaaminen näyttäytyy eri tavoin koulun henkilöstölle kuin oppilaille ja heidän huoltajilleen](#)

[Kiusaamiseen puuttuminen vaatii luottamuksellisen suhteen rakentamista koulun henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien välille](#)

[Kiusaamisen vastaiset menetelmät auttavat jäsentämään koulun kiusaamisen vastaista työtä](#)

[Oppilaiden ja huoltajien roolia on tärkeää vahvistaa koulun kiusaamisen vastaisessa työssä](#)

Lisätietoa Karvin verkkosivuilta:

[Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi | Kansallinen koulutuksen arviointikeskus \(Karvi\)](#)

Lähteet ja kirjallisuutta

- Bradshaw, C. (2015). *Translating research to practice in bullying prevention*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/a0039114>
- Elsea, M., & Smith, P. (1998). The long-term effectiveness of anti-bullying work in primary schools. *Educational Research*, 40(2), 203–218. <https://doi.org/10.1080/0013188980400208>
- Ferguson, C., San Miguel, C., Kilburn, J., & Sanchez, P. (2007). The effectiveness of school-based anti-bullying programs: A meta-analytic review. *Criminal Justice Review*, 32(4), 401–414.
- Flygare, E., Frånberg, G.-M., Gill, P., Johansson, B., Lindberg, O., Osbeck, C., & Söderström, Å. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning* (Rapport 353). Skolverket.
- Gaffney, H., Ttofi, M., & Farrington, D. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of School Psychology*, 85, 37–56. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2020.12.002>
- Huang, Y., Espelage, D. L., Polanin, J. R., et al. (2019). A meta-analytic review of school-based anti-bullying programs with a parent component. *International Journal of Bullying Prevention*, 1, 32–44. <https://doi.org/10.1007/s42380-018-0002-1>
- Salmivalli, C. (2023). Focus on targeted interventions addressing bullying: What explains their success or failure? *European Journal of Developmental Psychology*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/17405629.2022.2156857>
- Sentse, M., Dijkstra, J., Salmivalli, C., & Cillessen, A. (2013). The dynamics of friendships and victimization in adolescence: A longitudinal social network perspective. *Aggressive Behavior*, 39, 229–238. <https://doi.org/10.1002/ab.21469>
- Smith, P. K. (2016). Bullying: Definition, types, causes, consequences, and intervention. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9), 519–532.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L., Vaillancourt, T., & Hymel, S. (2010). What can be done about school bullying? Linking research to educational practice. *Educational Researcher*, 39(1), 38–47. <https://doi.org/10.3102/0013189X09357622>
- Thompson, F., & Smith, P. K. (2011). *The use and effectiveness of anti-bullying strategies in schools* (Research Brief DFE-RB098). Department for Education.
- Van Versveldt, M., Fekkink, R., Fekkes, M., & Oostdam, R. (2019). Effects of antibullying programs on teachers' interventions in bullying situations: A meta-analysis. *Psychology in the Schools*, 56, 1522–1539. <https://doi.org/10.1002/pits.22283>

Lisätietoja:

Eeva-Liisa (Eve) Markkanen

evemarkkanen@gmail.com / eeva-liisa.Markkanen@utu.fi
